

ПРОШИРЕНИ ТЕКСТ УЗ САОПШТЕЊЕ:

Прилог јавној расправи о Нацрту закона о бесплатној правној помоћи

ОДГОВОРИТИ НА ПОТРЕБЕ НАЈРАЊИВИЈИХ ГРУПА

Једнак приступ правди једно је од основних људских права и од суштинског значаја за остваривање права грађана и грађанки пред судом, органима управе и другим организацијама и установама које врше јавна овлашћења. Неповољна материјална ситуација и уопште, неповољан социјални статус појединца може да утиче на остваривање његовог права на једнак приступ правди. Због тога је важно да у свакој држави, а нарочито у онима које су се ратификовањем међународних докумената обавезале да ће гарантовати остваривање, заштиту и унапређење људских права, постоји систем бесплатне правне помоћи који је функционалан. Наиме, кроз успостављен систем бесплатне правне помоћи омогућује се појединцима, који иначе то не би могли, да у поступцима пред судовима и другим органима, заштите или остваре своја права или на закону засноване интересе, односно да остваре право на једнак приступ правди и правично суђење.

Према Уставу Републике Србије ("Службени гласник РС", бр. 98/2006), члан 67. став 1., свакоме се, под условима одређеним законом, јемчи право на правну помоћ, чиме је право на правну помоћ уставом зајамченог права. У ставу 2. члана 67. Устава наводи се да правну помоћ може пружати адвокатура као самостална и независна служба и службе правне помоћи које се оснивају у јединицама локалне самоуправе, у складу са законом.

Више међународних докумената о људским правима које је наша земља ратификовала гарантују право на једнак приступ правди и право на правично суђење, а један од значајних инструмената за пуно остваривање ових права је, као што је напред поменуто, је и право на правну помоћ.

Због свега наведеног важно је да наша земља успостави функционалан систем бесплатне правне помоћи како би свим својим грађанима, независно од њихових личних својстава, омогућила заштиту и остваривање права или, на закону заснованих, интереса, тј. једнак приступ правди. Приликом успостављања система бесплатне правне помоћи и израде закона којим би била регулисана ова област, држава у првом реду треба да води рачуна о интересима њених грађана, а не само о томе да доношењем закона испуни обавезе које је преузела на међународном плану. Због тога је важно да систем бесплатне правне помоћи, када се једном успостави, заиста буде функционалан и одржив, те да онима којима је то најпотребније пружа квалитетну и ефикасну правну помоћ.

Нацрт закона о бесплатној правној помоћи предвиђа да се захтев за коришћење бесплатне правне помоћи подноси центру за социјални рад и да центар утврђује основаност захтева, одлучује о испуњености услова за коришћење бесплатне правне помоћи адвоката, јавног бележника, медијатора и

врши упућивање корисника на регистроване пружаоце услуга бесплатне правне помоћи. Ово решење није добро због тога што су центри за социјални рад већ оптерећени великим бројем захтева грађана за остваривањем права и услуга у области социјалне заштите и неће бити у могућности да буду ажурни и ефикасни у одлучивању о оваквим захтевима. Наметање центрима и ове надлежности, тј. задатка није рационално решење. Рационалним сагледавањем ситуације дошло би се до закључка да центри за социјални рад неће бити у стању да остваре захтевану ефикасност у поступању по захтевима за коришћење бесплатне правне помоћи и да неће поштовати прописане рокове. Због тога би требало размотрити алтернативно решење и поменути надлежност и овлашћење поверити јединици локалне самоуправе. Сходно одредбама Закона о локалној самоуправи, јединица локалне самоуправе (ЈЛС) је надлежна да организује службу правне помоћи грађанима. У оним ЈЛС у којима је успостављена служба правне помоћи, та служба може да одлучује о основаности захтева и испуњености услова за коришћење бесплатне правне помоћи адвоката, јавног бележника или медијатора и др., а у онима у којима служба није организована о наведеном може да одлучује орган општинске/градске управе надлежан за опште послове. У том случају, подносиоци захтева за коришћење бесплатне правне помоћи би уз захтев прилагали и решење надлежног органа о коришћењу услуга, односно права на материјалну накнаду у области социјалне заштите или о остваривању права на дечији додаток. На тај начин би била елиминисана потреба да центар за социјални рад, увидом у своју евиденцију утврђује да ли је подносилац захтева корисник неког од поменутих права. Ваља напоменути да центар за социјални рад не располаже евиденцијом корисника дечијег додатка пошто о том праву одлучује надлежни орган јединице локалне самоуправе.

Нацртом предвиђен круг лица који се сматрају корисницима бесплатне правне помоћи треба проширити тако што ће одређене категорије лица увек имати право на бесплатну помоћ, без прописивања додатних услова, попут нпр. лица према којима је покренут поступак за лишење пословне способности¹, лица према којима је покренут поступак смештаја и задржавања у здравственој организацији која обавља делатност у области неуропсихијатрије или у организацијама социјалне заштите, лица која судским путем траже издржавање од обвезника давања истог у складу са законом којим су уређени породични односи², лицима које су жртве насиља у породици³ и сл.

¹ Нацртом закона о изменама и допунама Закона о ванпарничном поступку предложене су неке значајне измене у поступцима лишавања пословне способности и поступцима смештања и задржавања у здравственим организацијама које обављају делатност у области неуропсихијатрије које можда треба имати у виду приликом израде нацрта овог закона.

² Средства из републичког буџета искоришћена за накнаду трошкова коришћења бесплатне правне помоћи била би само привремено употребљена јер би иста била враћена у буџет када би давалац издржавања судском одлуком био обавезан (и) на накнаду трошкова поступка.

³ Ратификацијом Конвенције о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици Република Србија се обавезала да ће обезбедити право на правну помоћ и бесплатну правну помоћ жртвама под условима које прописује национално законодавство (члан 57. Закона о ратификацији Конвенције о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици).

У члану 5. Нацрта којим су дефинисана основна начела функционисања система бесплатне правне помоћи наводи се да се систем бесплатне правне помоћи установљен овим законом заснива на: једнакој доступности права на бесплатну правну помоћ без дискриминације засноване на личном својству пружаоца, тражиоца и корисника, а посебно заштити права припадника мањинских заједница и обезбеђивању приступачности објеката у којима се пружа бесплатна правна помоћ. Реч „мањинских“ треба заменити речју „рањивих“ јер циљ успостављања система бесплатне правне помоћи треба да је заштита (свих) рањивих група и заједница што у начелима јасно и треба рећи. Употреба речи односно одреднице „мањинских“ могла би да доведе до забуне у погледу тога коме је, у смислу корисника бесплатне правне помоћи, систем бесплатне правне помоћи намењен. Такође, алинеја 1. става 1. члана 5. у делу који гласи „и обезбеђивању приступачности објеката у којима се пружа бесплатна правна помоћ“ је недовољно јасна. Приступачност објеката регулисана је Законом о планирању и изградњи као и Правилником о техничким стандардима приступачности и стога нема потребе да се у овом закону посебно истиче приступачност објекта. Уколико је намера Нацрта закона била да истакне да је једно од основних начела (функционисања) система бесплатне правне помоћи географска приступачност бесплатне правне помоћи сваком потенцијалном кориснику, онда то треба јасно рећи.

Нацртом, у **члану 9.** је предвиђено да лице које је ангажовано на пружању правне помоћи мора бити дипломирани правник. Треба указати на то да овај услов можда неоправдано елиминише оне медијаторе који нису дипломирани правници, али су врсни и квалитетни посредници. Зато би у закону требало флексибилније одредити круг лица који могу да пружају, тј. буду ангажовани на пружању правне помоћи, а у области медијације.

Полазећи од почетне премисе да је основни циљ закона да се обезбеди (бесплатан) приступ правној помоћи лицима која су материјално угрожена, коришћење израза „корисник услуга социјалне заштите“ у **члану 7.** став 2 и члану 26. став 2. Нацрта није најбоље решење. Због тога што постоје корисници услуга социјалне заштите (нпр. лица која користе услуге смештаја у установама социјалне заштите тј. домовима различитог типа) који поседују своју имовину или имају одређене приходе којима управља Центар за социјални рад и из којих се финансирају услуге које они користе. Једноставно речено, има корисника услуга социјалне заштите којима није неопходна новчана помоћ, односно код којих коришћење социјалних услуга не подразумева материјалну помоћ. Из тога проистиче да те категорије лица не треба да буду укључене у систем бесплатне правне помоћи како то овај Нацрт закона предвиђа.

Чланом 35. Нацрта регулисани су извори финансирања система пружања бесплатне правне помоћи. Тако се у члану 35. став 1 Нацрта наводи да пружалац сноси трошкове пружања бесплатне правне помоћи из члана 8. став 1. и став 2. алинеје друге до четврте и то на основу пројектног финансирања из јавних или других прихода, из сопствених прихода, односно *про боно* пружањем услуга. Из наведеног произлази да је намера Нацрта закона да основни извор финансирања система пружања бесплатне правне помоћи буде пројектно финансирање. Једини случај када је предвиђено да се трошкови пружања бесплатне правне помоћи надокнађују из републичког буџета јесте за пружање правне помоћи јавног

бележника у састављању исправа, адвоката у заступању пред судом, односно одбрани и медијатора у спровођењу медијације и то када се поменути облици правне помоћи пружају физичком лицу (које је домаћи држављанин, страни држављани и лице без држављанства) које остварује или штити своја права и слободу зајемчене Уставом РС, а које је корисник услуге социјалне заштите или права на материјалну подршку у складу са законом којим се уређује социјална заштита или корисник права на дечији додатак у складу са законом којим се уређује финансијска подршка породици са децом.

Није спорно да вид финансирања система пружања бесплатне правне помоћи буде пројектно финансирање, али није добро то није предвиђено да и други пружаоци правне помоћи осим адвоката, јавних бележника и медијатора могу да надокнаде трошкове пружања помоћи из републичког буџета. Наиме, Нацрт омогућава да нпр. представници удружења и правних клиника могу да пружају секундарну правну помоћ у поступцима пред државним органима управе или организацијама које врше јавна овлашћења (нпр. у поступцима пред надлежним органом управе за накнадни упис чињенице рођења). Њима могу да се јаве и лица који припадају категорији рањивих група, али из неког разлога не остварују право на материјалну новчану помоћ или дечији додатак зато што немају личне документе (значајан број припадника ромске националне мањине је суочено с проблемом правне невидљивости). У конкретном случају корисник правне помоћи не испуњава један од услова за пружање правне помоћи где би се трошкови пружања надокнадили из буџета, а при чему је могуће замислити да се деси пружалац, удружење или правна клиника, не може да таквом кориснику пружи неопходну правну помоћ јер нема новчаних средстава за то. У оваквим ситуацијама штетне последице би трпео само потенцијални корисник правне помоћи, те да би се овакве ситуације избегле неопходно је да се Нацртом предвиди да под одређеним условима и други пружаоци правне помоћи осим адвоката, јавних бележника и медијатора могу да надокнаде трошкове пружања помоћи из републичког буџета.

На крају, добро је што се законом регулише питање правне помоћи, односно бесплатне правне помоћи који ће допринети заштити рањивих група и практичне примене обавеза преузетих ратификованим међународним споразумима. Указујемо, међутим, да лошим дефинисањем корисника бесплатне правне помоћи, људско право на једнак приступ правди, неће га учинити доступним свима онима којима је неопходно, а тако ни владавини права.